WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

SUN’IY INTELLEKT DAVRIDA INSON TAFAKKURINING QADRI

Yashnobod tumani 152-maktabning
11-sinf o‘quvchisi ***O‘rinboyeva Farangiz***

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi va uning inson tafakkuriga ta’siri tahlil qilingan. Maqolada sun’iy intellektning ta’lim, mehnat bozori va jamiyat hayotidagi o‘rni yoritilib, inson tafakkurining o‘rni va ahamiyati asoslab beriladi. Shuningdek, texnologiyalar rivoji fonida insonning ijodkorlik va mustaqil fikrlash qobiliyatining dolzarbligi ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Sun’iy intellekt, inson tafakkuri, texnologiya, ta’lim, ijodkorlik, mehnat bozori, raqamli davr.

Аннотация: В данной статье анализируется развитие технологий искусственного интеллекта и их влияние на человеческое мышление. Рассматривается роль ИИ в образовании, на рынке труда и в обществе, а также подчеркивается значение самостоятельного мышления, творчества и духовных ценностей человека в эпоху современных технологий.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, человеческое мышление, технология, образование, креативность, рынок труда, цифровая эпоха.

Abstract: This article analyzes the development of artificial intelligence technologies and their impact on human thinking. It discusses the role of AI in education, the labor market, and society, emphasizing the importance of independent thinking, creativity, and human values in the modern technological era.

Keywords: Artificial intelligence, human thinking, technology, education, creativity, labor market, digital era, values.

Insoniyat taraqqiyoti tarixi doimo ilm-fan, tafakkur va yangiliklar bilan

chambarchas bog‘liq bo‘lib kelgan. Har bir davrning o‘ziga xos kashfiyotlari va ixtirolari inson hayotini o‘zgartirgan, jamiyat rivojiga xizmat qilgan. G‘ildirakning yaratilishi transport sohasida inqilob yasagan bo‘lsa, bosmaxonaning kashf etilishi ilm-fan va ma’rifatning keng tarqalishiga sabab bo‘ldi. Elektr energiyasining kashf etilishi esa insoniyat taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqdi. XX asr kompyuterlar asri bo‘lgan bo‘lsa, XXI asr sun’iy intellekt asri sifatida tarixga kirayotgani tobora yaqqol sezilmoqda [1]. Bugungi kunda dunyoning eng rivojlangan davlatlari va yirik kompaniyalari sun’iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirishga milliardlab mablag‘ sarflamoqda. Chunki ushbu texnologiya kelajak iqtisodiyoti va taraqqiyotining muhim omili sifatida qaralmoqda.

Sun’iy intellekt bugungi kunda inson hayotining deyarli barcha sohalariga kirib borgan. U tibbiyotda kasalliklarni aniqlashda, bank tizimida moliyaviy xavfsizlikni ta’minlashda, sanoatda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda, transport tizimida harakat xavfsizligini kuchaytirishda va ta’limda bilim olish jarayonini takomillashtirishda keng qo‘llanilmoqda. Bir necha yil oldin inson tomonidan bajarilishi mumkin deb hisoblangan ko‘plab vazifalarni bugungi kunda kompyuter dasturlari va aqlli tizimlar amalga oshirmoqda. Matn yozish, tarjima qilish, suratlar yaratish, ma’lumotlarni tahlil qilish va hatto murakkab masalalar bo‘yicha tavsiyalar berish kabi ishlar sun’iy intellekt yordamida bajarilmoqda. Bu esa insoniyat uchun katta qulayliklar yaratmoqda.

Biroq texnologiyalar rivojlangan sari insoniyat oldida yangi savollar ham paydo bo‘lmoqda. Sun’iy intellekt insonning o‘rnini bosa oladimi? Kelajakda inson mehnatiga ehtiyoj kamayadimi? Inson tafakkuri o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydimi? Bu kabi savollar bugungi kunda dunyo olimlari, mutaxassislari va keng jamoatchilik orasida faol muhokama qilinmoqda. Ayrimlar sun’iy intellektni insoniyatning eng buyuk yutug‘i deb baholasa, boshqalar uning ayrim xavflariga e’tibor qaratmoqda.

[1] Russell, S., Norvig, P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, 4-nashr, Pearson, 2021, 1–5-b.

Aslida esa masalaning mohiyati texnologiyalarning o‘zida emas, balki ulardan qanday foydalanishda namoyon bo‘ladi.

Sun’iy intellektning eng katta afzalligi uning tezkorligi va ulkan hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash qobiliyatidadir[2]. Oddiy inson minglab sahifalarni o‘qish va tahlil qilish uchun haftalar yoki oylar sarflashi mumkin. Sun’iy intellekt esa bunday vazifani bir necha daqiqada bajaradi. Bu imkoniyat ayniqsa ilmiy tadqiqotlar, iqtisodiyot va tibbiyot sohalarida katta ahamiyatga ega. Masalan, zamonaviy tibbiyotda sun’iy intellekt rentgen va tomografiya tasvirlarini tahlil qilib, ayrim kasalliklarni dastlabki bosqichlarda aniqlashga yordam bermoqda. Natijada shifokorlarning ishi yengillashmoqda va bemorlarga tezroq yordam ko‘rsatish imkoniyati paydo bo‘lmoqda.

Ta’lim tizimida ham sun’iy intellektning roli tobora ortib bormoqda. Bugungi kunda talabalar va o‘quvchilar internet orqali dunyoning eng yaxshi universitetlari ma’ruzalarini tinglash, elektron kutubxonalardan foydalanish va turli bilim platformalari orqali mustaqil ta’lim olish imkoniyatiga ega. Sun’iy intellekt asosida ishlaydigan ta’lim tizimlari o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlab, ularga individual tavsiyalar berishi mumkin[3]. Bu esa ta’lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, uzoq hududlarda yashovchi yoshlar uchun bu katta imkoniyatdir. Ular geografik joylashuvidan qat’i nazar, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishlari mumkin.

Shunga qaramay, sun’iy intellektning ta’limdagi o‘rni haqida gap ketganda, muhim bir jihatni unutmaslik kerak. Bilim olish va tafakkur qilish bir xil tushuncha emas. Bilim ma’lumotlarni o‘zlashtirish bo‘lsa, tafakkur ularni tahlil qilish, taqqoslash va yangi xulosalar chiqarish qobiliyatidir. Agar inson barcha savollariga tayyor javob olishga o‘rganib qolsa, uning mustaqil fikrlash qobiliyati sustlashishi mumkin. Bugungi kunda ayrim yoshlar murakkab mavzularni mustaqil o‘rganish o‘rniga tayyor

[2] World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2023*, Geneva, 2023, 26–33-b.

[3] UNESCO. *Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers*, Paris, 2021, 10–17-b.

javoblarga tayanishga odatlanib bormoqda. Bu esa kelajakda chuqur tahliliy fikrlashning zaiflashishiga olib kelishi mumkin.

Inson tafakkurining eng muhim xususiyatlaridan biri uning ijodkorligidir. Tarixdagi barcha buyuk kashfiyotlar va ixtirolar inson tafakkuri mahsuli hisoblanadi. Buyuk allomalar va olimlar mavjud bilimlarni shunchaki takrorlamagan, balki ularga yangicha yondashgan, yangi g‘oyalarni ilgari surgan. Bugungi kunda sun’iy intellekt mavjud ma’lumotlarni qayta ishlash va umumlashtirishga qodir bo‘lsa-da, u inson kabi orzu qila olmaydi, ilhomlanmaydi va ichki hissiyotlarga ega emas. Masalan, shoirning she’ri yoki rassomning asari nafaqat bilim, balki hissiyot, kechinma va hayotiy tajriba mahsulidir. Bu jihatlar esa inson tafakkurining betakrorligini namoyon etadi.

Sun’iy intellekt rivojlanishi bilan mehnat bozori ham o‘zgarib bormoqda. Ko‘plab mutaxassislar ayrim kasblarning kelajakda yo‘qolishi mumkinligini ta’kidlamoqda. Haqiqatan ham, oddiy va takrorlanuvchi vazifalar avtomatlashtirilmoqda. Biroq tarixga nazar tashlasak, har bir texnologik inqilob yangi imkoniyatlarni ham yaratganini ko‘ramiz. Masalan, kompyuterlarning paydo bo‘lishi ko‘plab yangi kasblarning yuzaga kelishiga sabab bo‘ldi. Dasturchilar, tizim administratorlari, grafik dizaynerlar va IT mutaxassislar avval mavjud bo‘lmagan kasblar edi. Xuddi shuningdek, sun’iy intellekt ham yangi yo‘nalishlar va mutaxassisliklarni yaratmoqda. Demak, muammo texnologiyalarda emas, balki insonning ularga moslashish qobiliyatida.

Sun’iy intellekt bilan bog‘liq yana bir muhim masala axloq va ma’naviyat bilan bog‘liqdir. Texnologiya yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi farqni mustaqil ravishda anglay olmaydi. Unga qanday vazifa yuklatilsa, shuni bajaradi. Shuning uchun texnologiyalardan foydalanishda insonning mas’uliyati juda muhim hisoblanadi. Bugungi kunda sun’iy intellekt yordamida foydali ilmiy tadqiqotlar ham olib borilmoqda, shu bilan birga yolg‘on axborotlar yaratish yoki firibgarlik maqsadlarida

foydalanish holatlari ham uchramoqda. Bu esa inson omilining qanchalik muhim ekanini ko‘rsatadi.

Jamiyat taraqqiyoti faqat texnologik rivojlanish bilan belgilanmaydi. Ma’naviyat, axloq, madaniyat va insoniy qadriyatlar ham taraqqiyotning asosiy omillaridan hisoblanadi. Tarix davomida adolat, halollik, mehr-oqibat va vijdon kabi tushunchalar insoniyat taraqqiyotining poydevori bo‘lib kelgan. Hech qanday texnologiya ushbu qadriyatlarning o‘rnini bosa olmaydi. Sun’iy intellekt murakkab hisob-kitoblarni bajarishi mumkin, ammo u inson kabi rahm-shafqat ko‘rsata olmaydi yoki axloqiy qaror qabul qila olmaydi.

Bugungi yoshlar esa sun’iy intellekt davrining asosiy ishtirokchilari hisoblanadi. Kelajakda aynan ular yangi texnologiyalarni yaratadi, boshqaradi va rivojlantiradi. Shu sababli yoshlar zamonaviy texnologiyalarni o‘rganish bilan birga kitob mutolaa qilishga, ilmiy izlanish olib borishga va mustaqil fikrlashga ham katta e’tibor qaratishi kerak. Chunki kelajakda muvaffaqiyatga erishish uchun faqat ma’lumotga ega bo‘lishning o‘zi yetarli bo‘lmaydi. Tahliliy fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodkorlik va yangilik yaratish qobiliyati eng muhim ustunlikka aylanadi.

Bugungi dunyo tobora raqamlashtirilayotgan bir davrda inson tafakkurining qadri yanada ortib bormoqda. Chunki texnologiyalarni yaratadigan ham, ularni boshqaradigan ham, ulardan foydalanish qoidalarini belgilaydigan ham insonning o‘zidir. Sun’iy intellekt insonning yordamchisi bo‘lishi mumkin, ammo uning o‘rnini egallay olmaydi. Texnologiyalar taraqqiyoti inson tafakkurining mahsuli ekanini unutmaslik kerak. Agar tafakkur bo‘lmaganida, bugungi texnologiyalar ham mavjud bo‘lmagan bo‘lardi.

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt insoniyat tarixidagi eng muhim texnologik yutuqlardan biri hisoblanadi. U hayotimizni yengillashtirmoqda, yangi imkoniyatlar yaratmoqda va taraqqiyotni tezlashtirmoqda. Biroq texnologiyalar qanchalik rivojlanmasin, inson tafakkurining o‘rnini to‘liq bosa olmaydi. Chunki inson

nafaqat bilim va mantiqqa, balki hissiyot, ma’naviyat, axloq va ijodkorlik kabi noyob fazilatlarga ham ega. Kelajakda muvaffaqiyatga erishadigan jamiyatlar faqat zamonaviy texnologiyalarga ega bo‘lgan jamiyatlar emas, balki bilimli, mustaqil fikrlaydigan va ma’naviy barkamol insonlarni tarbiyalay olgan jamiyatlar bo‘ladi. Shunday ekan, sun’iy intellekt davrida eng katta boylik texnologiyalar emas, balki ulardan oqilona foydalana oladigan inson tafakkuridir. Inson tafakkuri taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib qoladi va kelajakni aynan shu kuch belgilab beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Russell, S., Norvig, P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Pearson Education, 2021.
2. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2023. Geneva, 2023.
3. UNESCO. Artificial Intelligence and Education: Guidance for Policy-makers. Paris, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. Raqamli O‘zbekiston – 2030 strategiyasi materiallari, Toshkent, 2022.
5. Castells, M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Wiley-Blackwell, 2010.